

A GYÓGYPEDAGÓGIA TÖRTÉNETE

*Sagami Női Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Gyermekpedagógia Tanszék, Japán*

Az első értelmileg akadályozottakat foglalkoztató és oktató intézet megteremtése Japánban – Ishii Fudeko és a Takinogawa Intézet története

DR. TÓTH GÁBOR – KAWAO TOYOSHI

1. Bevezetés

A történelemben először az 1500-as évek vége felé lépett kapcsolatba Japán a Nyugattal, amikor portugál kereskedőhajók és jezsuita szerzetesek érkeztek a szigetországba. Ekkor egy mérsékelt kulturális és kereskedelmi kapcsolat alakult ki Japán és a Nyugat között (Portugália, Hollandia, Anglia stb.). Tartva az erőteljesebb politikai beavatkozásoktól és az erőltetett vallási tanításoktól, a Tokugawa-sógunátus 1612-ben betiltotta a keresztény vallást és 1614-ben bezárta a kikötőit a külföldiek előtt, kivéve néhány holland és kínai kereskedőt. Az ő működésüket egy kis szigetre, a Nagaszaki mellett fekvő Desimára korlátozták. A 18. század közepétől egyre erősödő nyomás nehezedett Japánra, hogy újranyissa „kapuit” (kikötőit) a nyugati kereskedelmi világ előtt, mígnem 1853-ban Matthew C. Perry amerikai sorhajókapitány „fekete” hajóival beérkezett a tokiói öbölbe és „rábírt” a japánokat egy „baráti” kereskedelmi szerződés megkötésére az Egyesült Államokkal (Gordon 2003). Történelmi tényként megjegyzendő, hogy a gettysburgi csata és a rabszolgafelszabadítás dátuma 10 évvel későbbre, 1863-ra esik. Vagyis Perry még nem igazán hivatkozhatott egy egységes, szabad és emberi jogokat tisztelő Egyesült Államokra (Totman 2006).

1867-ben a Tokugawa-sógunátus összeomlott, és helyére a Meiji szövetségi kormány lépett 1868-ban. Ez nemcsak a shógunátusi rendszer megszüntetése és a tényleges császárság újraélesztésének az időszaka volt, hanem ekkor alakultak meg az első politikai pártok, és lényegében a máig érvényben lévő politikai rendszer is. Az Európa

felé való kulturális nyitás azt is jelentette, hogy az ország teljes intézményrendszerét többségében európai szakemberek segítségével szervezték át (Varrók 2004). A jelenlegi oktatási hálózat kiépítése is ebben az időszakban kezdődött meg. Európai kulturális hatásra jöttek létre a máig is legpatinásabb egyetemek (Keiō Egyetem 1868, Tokyo Császári Egyetem 1877, Kyoto Császári Egyetem 1897). A műveltség igénye azonban jóval régebbi időkre nyúlik vissza, hiszen a Tokugawa-sógunátus alapító atyja, Tokugawa Ieyasu törvénynek is értelmezhető végrendeletében már kötelezően előírta a mindenkori nemzeti műveltséget (Gordon 2003). A japán gyógypedagógia intézményes története is a Meiji-restauráció idején kezdődött (Tokunaga 2005).

Ishii Fudeko szemtanúja volt ennek a korszaknak a japán történelemben, egyike volt az első nőknek Japánban, aki európai színvonalú oktatásban részesült. Megtanult angolul, franciául és hollandul, számos baráti kapcsolatot épített ki számos külföldi családdal, akik támogatták őt további tanulmányait és ambícióit illetően. Ő volt az első olyan japán nő, aki hangot adott a női egyenjogúság fontosságának és ennek bizonyítására a saját személyes életét állította példának (Tsumagari 2001). Élete végéig harcolt a „gyengék védelméért”, beleértve ebbe a kategóriába az akadályozottsággal élő embereket, időseket és nőket is. A férfidominanciájú japán társadalom az erős és határozott ember mintájában látta a haladás útját és meghirdette a „gazdag nemzet, erős katonaság„ (fukoku-kyohei) szemléletet. Ennek a spártai szemléletű beállítódásnak az értelmében a „gyengékre” nincs szükség a társadalmi rendszer fejlődéséhez. A nők szerepét az utódlás és a háztartás kettős kategóriájában látták, amelyhez nem tartották fontosnak a nők oktatását. Három fontos szabályt (sanju no oshie) hirdettek a nők társadalmi szerepét illetően: 1. a lány engedelmissége az apjával szemben, 2. a feleség engedelmissége a férjével szemben, és 3. az anya teljes odaadása a gyermekei felé (engedelmisség a gyerekeivel szemben). Ishii Fudeko sok külföldi baráttra tett szert és velük való kapcsolata megnyitotta számára a lehetőségek kapuját, mind a továbbtanulás,

*U. S. Grant 18. USA elnök
(Fudekónak adott autogrammal)*

Dr. Erwin von Bälz

mind pedig a külföldi tanulmányutak felé. Ezzel együtt a keresztény kultúrkör is élete egyik fontos részévé vált, és önmaga is a kereszténység útját választotta a spirituális élete és ezzel kapcsolatos további tevékenységei alapjául (Kawao, 2000). Baráti és családja kapcsolatai révén sok híres vagy később híressé vált személyiséggel tartott kapcsolatot, akik segítették őt nyelvi tanulmányaiban is. Ezek közé tartozott többek között Ulysses Simpson Grant (a 18. amerikai elnök) és Erwin von Bälz német orvos (Meiji császár háziorvosa, a modern japán orvostudomány megalapozója és gyógyvízkutató).

A jelen gyógypedagógia-történeti tanulmány azt az utat kívánja bemutatni, amely a női egyenjogúságért és a nők oktatásáért való tevékenységgel kezdődött és a speciális nevelési szükségletű gyermekek és felnőttek megfelelő ellátásáért és oktatásáért küzdő életcélúvá vált (Ishii Fudekonak élete során a családi neve többször is változik, ezért a tanulmányban sokszor csak a keresztnevét használjuk).

2. Családi háttér és tanulmányok

Ishii Fudeko (1880 körül)

Fudeko Nagaszaki tartomány Ohmura településén született 1861-ben. Legidősebb gyermeke volt Watanabe Kiyoshinak, az Ohmura klán egyik legrangosabb szamuráj vezetőjének (születési név: Watanabe Fudeko). Az Ohmura klán szövetségese volt a Tokugawa-shōgunátust megdöntő Satsuma és Choshu klánok alkotta reformot követelő csoportnak. A Meiji-restaurációban és az új államszervezet kialakításában is aktív szerepet játszott mind édesapja, mind pedig öccse, Watanabe Nobori. Fudeko hét éves volt, amikor a Meiji-restauráció kezdődött, így aktív szemlélőjévé és családja révén részesévé vált az újkori modern japán társadalom kialakulásának. Édesapja egyik pártfogója és barátja, a korszak egyik legjelentősebb politikai alakja, Katsu

Kaishu (a modern japán flotta megalapítója) hollandul tanította édesapját és arra biztatta, hogy lányát is a kornak megfelelő oktatásban részesítse.

A tradicionális japán szemléletet és a modern értékeket is fontosnak tartó apa engedélyezte lányának, hogy tanulmányokat folytasson. Amikor Fudeko 11 éves lett, a család az új fővárosba, Tokióba költözött, ahol beírták a Tokiói Lányiskolába (Tokyo Jogakko), az első olyan hivatalos intézménybe, ahol nők tanulhattak. A tanárok többsége külföldi volt, így Fudeko gyakorolhatta és továbbfejleszthette nyelvtudását. Az iskola azonban végig anyagi nehézségekkel küzdött, és hét évvel később be kellett zárni. Ennek ellenére a 16 éves Fudeko tovább kívánta folytatni tanulmányait, ezért a tanítványává vált William Whitney professzornak, aki Japán első kereskedelmi oktatási központjának volt a tanára (Training Centre for Commerce: Shoho Koshusho), ami a mai napig működik Hitotsubashi Egyetem néven. Ekkor került kapcsolatba professzora lányával, Clara Whitney-vel, akivel egyidősek voltak és nagyon jó barátságba kerültek életük végéig. Később Clara Whitney volt az első olyan külföldi nő, aki Japán férfihoz ment feleségül (a már említett politikus, Katsu Kaishu egyik fiához). Clarától kapta az első biblialeckéket, amelyeket először csak mint az egyik leghíresebb és legolvasottabb európai szöveggként kezelte, majd később élete részévé vált. Fudeko csodálta Clara

Clara Whitney (1880 körül)

szabadságát, függetlenségét, művelt egyéniségét és ön maga számára is hasonló életet kívánt. Kettejük szoros baráti kapcsolatáról is szól a később Clara által írt és könyvként is megjelent kétkötetes életrajzi napló (Whitney 1976).

Fudeko apját 1877-ben kormányzóvá nevezték ki Fukuoka tartományba. A következő évben (1878) apjával résztvett az éppen leköszönt 18. amerikai elnöknek, Ulysses S. Grant tiszteletére rendezett fogadáson (World Tour 1877–1879), ahol elkápráztatta az elnököt angoltudásával. Grant sokat beszélgetett vele és egyenrangúként kezelte, amit Fudeko élete végéig nem felejtett el. Egy autogrammal ellátott fényképet is kapott az elnöktől, amelyet szintén élete végéig féltve őrzött. Fudeko a férfiakkal azonos rangú szociális életet akart élni, azonban a család már

házasságot tervezett az akkor 17 éves lánynak. Clara írja naplójában (Vol.2, p. 25), hogy levelet kapott Fudekotól, amelyben azt írja, hogy családja „elígérte őt menyasszonynak”. Clara naplóbejegyzése szerint (1878 szeptember 13.) az ilyen szülők által erőltetett házasság „barbár tett” (Whitney 1976). Fudeko később ön maga is hangot adott ellenkezésének az erőltetett házasság ellen, ami egy cikk részeként jelent meg a Társaság a Japán Nők Oktatásáért szaklapjában (Dai Nihon Fujin Kyoiku-kai Zasshi) 1897 decemberében (Watanabe 1897). Fudeko ezzel is meghaladta korát, hiszen az első valóban feminista folyóirat, a „Kék Harisnya” (Seito) csak évekkel később, 1911-ben jelenik meg és ad egyféle „hivatalos” hangot a nők egyenrangúságáért való törekvésének (Tsumagari 2005).

1880 februárjában Fudeko feleségül ment Ogashima Hatasuhoz, aki a tokiói mérnöki főiskolán (Kohbu Daigakko, ma a Tokió Egyetem Mérnöki Kara) diplomázott és felsőközpvezetőként dolgozott a Műszaki és Technikai Minisztériumban. A férjzett Fudeko így visszatért Tokióba és férje egyetértésével a tanulmányaihoz is. Beiratkozott egy missziós iskolából alakult női magániskolába, a Rikkyo Lányiskolába (Rikkyo Jogakko). Az iskola rektora Blanchet tiszteletes volt, aki 1873-ban az amerikai Epizkopális Egyház (az anglikán egyház amerikai ága) missziós tanárként érkezett Japánba. Az iskolában angol órákat és bibliai tanulmányokat folytatott. Blanchet tiszteletes felesége (mellesleg Clara Whitney régi barátnője) is tanította, és jó barátokká váltak. 1880 áprilisában Meiji császár felesége, Shoken császárnő akinek érdeklődése a nők oktatása és az európai kultúra felé fordult arra utasította Fudekot, hogy Franciaországba és Hollandiába utazzon a holland nyelvet ismerő Nagaoka Moriyoshival és feleségével, Chikival, aki szintén az Ohmura klán egyik vezetőjének a lánya és Fudeko régi ismerőse volt. Közel két évet töltött Párizsban, ahol élvezte a XIX. század végi párizsi miliót és kulturális légkört. Tanulmányozta az európai kultúrát, csodálta a francia nők önállóságát és határozott életvitelét. Eldöntötte, hogy Japánba való visszatérése után a japán nők szociális helyzetének a javítása és a szólásszabadság érdekében fog tevékenykedni, de nemcsak a nők, hanem az egész japán társadalom javítása érdekében (Kawao 2000).

3. Kereszténység és egyéb hatások Ishii Fudeko életére

Az 1612 óta betiltott kereszténységgel kapcsolatos politikáján először a Meiji-restauráció szövetségi kormánya sem változtatott, de később, 1873-ban a nemzetközi diplomáciai kapcsolatok javítása érdekében hivatalosan is feloldották a vallási gyakorlat tilalmát (Jansen & Rozman 1986). Ekkor a különböző missziós csoportok ambiciózus kezdeményezésekbe kezdtek, csakúgy, mint azt tették azelőtt Koreában és Kínában. A misszionáriusok elsődleges feladata az oktatási alapok megteremtése volt, vagyis missziós iskolák alapítása (Otaki 1972). Az európai kultúrát szerető és annak elterjedését támogató császári család példaként hatott a hétköznapi emberekre is, annak ellenére, hogy mind az európai kultúra, mind pedig a kereszténység mint vallás erős ellenzéki politikai csoportot is eredményezett. Ennek elsődleges oka, hogy a hétköznapi ember elképzelése az volt, hogy az európai kultúra egyenlő a kereszténységgel, ezért ha a kultúrát magukévá akarják tenni, akkor a Bibliát is tanulmányozniuk kell és kereszténnyé kell válniuk. Emiatt a téves elképzelés miatt azután a kereszténységet (mint vallást) ellenző csoportok is joggal aggódni kezdtek (Jansen & Rozman 1986). Sok diák vált kereszténnyé azok közül, akik a missziós iskolákban tanultak, de nem mindig hitből fakadó lelki okokból, hanem pusztán a tanáraik tisztelete és szeretete miatt. Főként igaz volt ez a lányiskolákban tanuló növendékekre, hiszen a férfiaknak volt elég saját történelmi példaképük a japán történelem tanulmányozása alatt is, de a nőkre ez a „puha”, „szeretetre épülő” keresztény beállítódás és a tanáraik iránti szeretet igen erős hatást gyakorolt. A kereszténység elterjedésének egyik fő oka tehát az volt, hogy a japán nőknek egyfajta biztatóbb jövőképet nyújtott (még akkor is, ha nem ezen a világon, de majd a Paradicsomban biztosan egyenlők lesznek). Ugyanakkor példaként látták a missziós iskoláikban tanító női tanáraikat, akik főként európai és amerikai nőkként (férjükkel, vagy hajadonként apjuk és az egyház anyagi támogatásával) önálló életvitelre voltak képesek. Számukra a kereszténység a női státusz elismerését, annak megerősödését jelentette és úgy akartak élni, mint az európai nők, akiket ők akkor és ott példaként láttak (Otaki 1972). Ezt a szabadság utáni vágyat és az európai nők önállóságát a kereszténység gyakorlásával hozták párhuzamba. Ezt a tényt Fudeko barátai – Alice M. Bacon a Családi Lányiskola (Kazoku Jogakko) tanára és Tsuda Umeko a Lányok Angol Kollégiuma (Joshi Eigaku Juku) alapítója – is elismerik későbbi írásaikban (Bacon 2007). Az 1890-es években azonban erősödött a japán értékek tisztelete és a japán kormány az erős, harcra is kész nacionalista beállítódást kezdte el képviselni az 1889-ben létrehozott új császári alkotmányban (Gordon 2003).

Fudeko világnézet is megváltozott bibliai tanulmányai következményeként. A szamuráj családban tradicionális japán értékek alapján felnevelt nő úgy gondolta, hogy a buddhizmus és a konfucionizmus diszkriminálja a nőket és szerepüket alárendeltként tekinti a hétköznapiakban (Ichibangase, Tsumagari, & Kawao 2004). Úgy értékelte, hogy a kereszténység egyenlőnek tekinti a férfit és a nőt, az emberek egyenlőként születnek és egyenlők maradnak a haláluk után is a paradicsomban. Ez a hitbéli tudatosság határozott keresztény jövőképet biztosított a számára, hogy jövendő terveihez erőt kapjon és azokat teljesíthesse (Kawao 1993). Nyelvtudása lehetővé tette számára, hogy világot lásson, utazzon és szabadon kommunikálhasson több nemzet képviselőivel, akik az akkori Japán átalakulási folyamatában is jelentős szerepet játszottak. Ilyenek voltak a Whitney-k, Bishop McKim, Bishop Channing Moore Williams, Reverend Blanchet és

*G. E. Boissonade (1895)
(Japánban ez az egyetlen kép,
amit róla készítettek)*

F. Nightingale (1870 körül)

Gustave Emile Boissonade, a francia jogtudós, aki a japán törvényhozás rendszerének nemzetközileg is helytálló új rendszerét segítette kidolgozni, mind a büntetőjog, mind pedig a polgári jog területén.

Boissonade (akit a jelenkor is a modern japán jogalkotás atyjának tekint) megismertette Fudekoval az emberi jogokat, a diszkrimináció elleni törvény adta lehetőségeket, valamint a megfelelő szociális és jóléti rendszer kidolgozásához szükséges nemzetközi jogi háttérrel és gyakorlatot (Oda 2009).

Fudeko másik nagy példaképe Florence Nightingale (1820–1910) volt, akit úgy neveztek, hogy „a Krím angyala” (The Angel of Crimea) és a „nemesi kötelesség” példájának tekintettek a szegények és a gyengék támogatása és jótékonyági adományai miatt. Nightingale gazdag nemesi családba született és híres, rangos iskolákban szerezte műveltségét. Mindezek ellenére ő a szegények, gyengék és betegek ellátásának és életszínvonaluk javításának szentelte egész életét és anyagi eszköztárát. Intézményeket, kórházakat és nővérképző iskolákat segített létrehozni. Önmaga is személyesen érintkezett az általa segített személyekkel és nővérként is kezelt betegeket az általa létrehozott kórházban (Burstyn 1980). Fudeko személyesen ugyan soha nem találkozott vele (barátnője, Tsuda Umeko igen), de mind Nightingale tevékenységét, mind pedig írásait folyamatosan nyomon követte. Ennek eredményeként és tisztelete jeléül egy összefoglaló tanulmányt írt 1898-ban „Florence Nightingale és a Vöröskereszt” címmel (Watanabe 1898), ami a Társaság a Japán Nők Oktatásáért szaklapjában jelent meg. Ez a második legrégebbi japánul megjelent írás Nightingale munkásságával kapcsolatban (Tsumagari 2005).

4. Ishii Fudeko karrierje és tanulmányútjai

1882-ben, amikor visszatért Franciaországból, már nem diákként, hanem tanárként tért vissza az iskolába és lett az első franciatanár Alice Mabel Bacon kérésére a Családi Lányiskolában (Kazoku Jogakko), ahol a japán elit lánygyermekkei tanultak. 1884-ben

tartják meg a formális esküvői ceremóniát első férjével, Ogashima Hatasuval. A következő években a japán nők oktatására és a lánynevelés új európai szellemű tematikájának kidolgozására fordítja energiáját. Közben terhes lesz és 1886-ban megszületik első lányuk, Sachiko, aki súlyosan értelmileg akadályozott. Még ugyanabban az évben – apja akarata ellenére – újszülött lányával együtt megkeresztelkedik. A keresztelési szertartás a Szent Pál Egyetem (Rikkyo Daigaku) templomában, Williams püspök vezetésével történik, és a barátnő, Tsuda Umeko lesz a keresztszülő. Fudeko segít létrehozni az első hivatalos nőszervezetet, a Társaság a Japán Nők Oktatásáért (Dai Nihon Fujin Kyoiku-kai) néven, amelynek első elnöke lett 1888-ban. Gyakran találkozott külföldi barátaival és a külföldi tanulmányutakról visszatérő japán barátaival az európai stílusban épített és bálók helyéül is szolgáló Rokumeikanban, amely Tokió belvárosi Hibiya területén épült 1883-ban és az európai kultúra bázisaként szolgált a következő hat évben. Fudekoról azt írta naplójában a már előzőleg is említett Dr. Erwin von Bälz német orvos, hogy „Fudeko volt a legcsinosabb japán nő, akivel valaha is találkoztam, aki ráadásul folyékonyan beszélt több európai nyelven és olyan bátor volt, hogy a tradicionális kimonóviseletét átalakította európai stílusúvá” (Bälz 1974).

1889-ben Fudeko megalapította a Kegyelem Templomát (Hakuai Kyokai) Tokió egyik belvárosi (Kojimachi) kerületében. Itt ad bibliórakat Tsuda Umekoval egy missziós szerzetes felügyelete mellett. A későbbi években Fudeko még két lánygyermeket szül. 1890-ben második lánya, Keiko is súlyos akadályozottsággal születik és nem sokkal születése után meghal. Harmadik lányuk, Yasuko egy évvel később, 1891-ben születik különféle komplikációkkal, gyenge, beteges csecsemőként, súlyos, halmozott akadályozottsággal. Fudeko a lehető legjobb körülményeket szeretné neki nyújtani a fejlődéshez, de így is csak az első 7 életévet tudja biztosítani neki. Az elsőszülött Sachiko 30 éves korág él majd anyjával és tagja lesz az első japán intézetnek, amit értelmileg akadályozott személyek számára hoznak létre. A következő évben (1892) Fudeko – akkor még csak – 35 éves férje is meghal tuberkulózisban. Férje halála után Fudeko merész lépésre szánja el magát, elhagyja férje családját és családi nevét (Ogashima) is visszaváltoztatja lánykori nevére (Watanabe). Ez a lépése szinte teljesen elfogadhatatlan volt az akkori japán társadalmi szabályok szerint. Fudeko keresztény gondolkodása azt sugallta neki, hogy Isten próbára teszi őt és a kereszténységbe vetett hitét, ezért neki bizonyítania kell az élet más területein. Ekkor a lánynevelés és a nők oktatása mellett a fogyatékosokkal született gyermekek szociális ellátása és oktatása felé fordul. A Családi Lányiskolában (Kazoku Jogakko) továbbra is tanít franciául, közben Sachiko nevelése kapcsán keres új lehetőségeket. Franciául tanítja Kujo Sadakot, aki később a következő Taisho császár felesége lesz.

1890 körül találkozott Ishii Ryoichivel, aki a Szent Pál Egyetemen (Rikkyo Daigakko, amit Bishop C. M. Williams alapított 1874-ben) szerezte tanári diplomáját és igazgatóhelyettese volt a Rikkyo Keresztény Lányiskolának (Rikkyo Jogakko) nagy hatással volt rá annak személyisége és hitbe vetett ereje. Ishii Ryoichi is hithű keresztény volt, aki a szegénysorsra vagy árvaságra jutott lányok megmentésére fordította erejét. Célja a lányok intézetbe helyezése és iskolai nevelése, hogy a szülők ne „adják el” lányukat prostituálnak, vagy a vidéki földekre olcsó bérmunkába. Ishii Ryoichi az 1891-es „Nagy Nobi Földrengés” után saját lánynevelő intézetet alapított az árvaságra jutott gyerekek részére Kislánynevelde (Kojo Gakuin) néven, ahol praktikus készségeket és alapoktatást kaphattak. Ez a különleges projekt felkeltette Fudeko figyelmét is, és felajánlotta segítségét.

Ishii Ryoichi (1896)

Fudeko mint igazgató

1893-ban Fudekot kinevezték a Seishu Lányiskola (Seishu Jogakko) igazgatójának. Két évvel később, 1895-ben segítséget kér Ishii Ryoichitől, aki minden héten egy napot jön óraadó tanárként és pszichológiai tárgyakat oktat. Ugyanakkor látja, hogy Fudeko az igazgatói teendők mellett nehezen küzd meg az anyai teendőkkel, amelyeket Sachiko nevelése ró rá. Ekkor felajánlja neki, hogy adja be lányát hozzá a Kislánynevelőbe (Kojo Gakuin), ahol bentlakásos lehetne. Ezzel az ajánlattal akkor még nem él Fudeko. Később az év folyamán Ishii Ryoichi lehetőséget kap, hogy tanulmányútra utazzon az USA-ba és különböző fogyatékosokat nevelő intézeteket látogasson. Nagy hatással van rá az a gyakorlati szempontú és önállóságra nevelő program, amit az Ewelyn Speciális Iskolában (Ewelyn School for Feeble Minded) lát Pennsylvániában. Nyolc hónappal később visszatér Japánba, de 1898-ban további tanulmányútra látogat az USA-ba.

Mindezalatt Fudeko is el volt foglalva az iskolairányítással, szociális és jóléti tevékenységekkel, bibliatanítással (a Kegyelem Templomában), valamint az általa létrehozott tudományos társasági szaklap szerkesztésével (Társaság a Japán Nők Oktatásáért). 1898-ban az Oktatásügyi Minisztérium arra kérte fel Fudekot, hogy Tsuda Umekoval együtt képviseljék Japánt a Női Klubok Általános Szövetségének 4. Világkonferenciáján (4th Conference of the General Federation of Woman's Clubs: GFWC) Denverben (Colorado, USA). A GFWC 1890-ben alakult nemzetközi női szervezet, amelynek célja

az önkéntesekből álló közösségi munkacsoportok és szervezetek összefogása. Ez a világ legnagyobb és legrégebbi nemzetközi női klubszervezete, amely teljes mértékben önkéntes alapú, politikai párton kívüli és vallási felekezettől független. Fudeko először nem akarta elvállalni a részvételt, mert csak két hónappal azelőtt, hét évesen halt meg harmadik lánya, Yasuko. Családja és barátai biztatására azonban úgy döntött, hogy mégis elmegy a konferenciára, sőt nemcsak, hogy résztvesz, de elő is ad a japán nők helyzetéről. A konferencia után pedig különféle intézményeket látogatott, főként a nők felsőoktatása és a fogyatékosok intézményei érdekelték. Chicagóban meglátogatta Jane Addamsot és a Hull Házat (Hull House), amelyet Addams és Ellen Gates Starr alapított 1889-ben. A Hull Háznak kettős célja volt. Elsősorban a város szegény lakóinak szolgálatában állt és emellett az olyan művelt asszonyok számára, mint amilyen Jane is volt, értelmes elfoglaltságot nyújtott. A Hull Ház szociális tanácsadó intézményként is működött, olyan témákkal foglalkoztak, mint a gyermeknevelés, az egészségügyi reformok, szemétyűjtés, munkajog és faji kapcsolatok. Később Jane Addams lett az első Nobel-békedíjas (1931. december 10.).

Utána a New York állambeli Philmontba utazott, hogy meglátogassa régi barátját, Blanchet tiszteletest, aki 20 évvel azelőtt bevezette őt a kereszténység alapismereteibe. Akkor ott Ishii Ryoichivel is találkozott, és az érzelmileg éppen támogatásra szoruló Fudekonak ez nagyon sokat jelentett. Blanchet tiszteletes felismerte a kettejük között lévő szellemi és partneri vonzalmat. Azt javasolta nekik, hogy ha össze akarnak házasodni,

Jane Addams (1892)

Hull Ház (1892)

Reverend Blanchet (1881)

akkor ő keresztény ceremóniával szívesen összedja őket. Ez a lépés azonban még korai lett volna és az akkori japán szokások szerint egy megözvegyült nőnek nem volt elfogadott egy esetleges második házasság, főleg nem egy nála hat évvel fiatalabb férfival. Fudeko és Tsuda tovább utazgattak az Egyesült Államokban és három hónappal később részt vettek az Episzkopális Egyház nőegyleti tisztújító konferenciáján. A konferencián résztvevő brit anglikán nőtagok meghívták őket Angliába, de a meghívást csak Tsuda fogadta el. Fudeko tovább akarta látogatni és tanulmányozni az amerikai fogyatékosokkal foglalkozó intézményeket. Nagy hatással volt rá az 1852-ben alapított Elwyn Intézet, akkori nevén „The Pennsylvania Training School for Feeble-Minded Children”, amely máig is a világ egyik vezető fogyatékosügyei intézete. Az Elwyn Intézetnek már akkor is kb. kétezer lakója volt, akiket a fogyatékoságuk súlyossága szerint különböző csoportokban foglalkoztattak. Mindezt látva Fudeko felsimerte, hogy saját országában is nélkülözhetetlen egy hasonló jellegű intézet. További iskolákat és egyetemeket is meglátogatott, többek között a Chicago Egyetemet és a Harvard Egyetemet, ahol csodálta a koedukált képzési rendszert, hogy férfiak és nők együtt azonos eséllyel tanulhatnak ugyanazon intézményekben. 1898 decemberében visszatért Japánba és egy év múlva felmondott a Családi Lányiskolában. A Seishu Lányiskolát is otthagya, illetve annak helyén 1900-ban a szintén Japánba visszatért Tsuda Umeko létesített egy új iskolát, a Lányok Angol Kollégiumát (Joshi Eigaku Jyuku, amely ma a Tsuda College nevet viseli és női magánegyetemként működik). Fudeko új életcélokkal és határozottsággal alakítja át életét, amihez testi, lelki és szakmai társként Ishii Ryoichivel köt szövetséget, ezért 42 éves korában összeházasodott a nála hat évvel fiatalabb férfival, majd nevét Ishii Fudekora változtatta. Házasságukon ma senki nem háborodna fel, de a századfordulón erős ellentérezéseket szült a család és az ismerősök körében. Ők azonban mindentől függetlenül vállalták egymást, azonos volt az érdeklődésük, a céljaik és a hitük (Ichibangase, et al. 2004).

5. Ishii Fudeko életének második fele és a Takinogawa Intézet

Fudeko korai ambíciói a japán nők egyenlőségének kiharcolására, a lánynevelésbe vetett hite, miszerint ha a nők iskolázottak lesznek, akkor a lehetőségeik is kibővülnek,

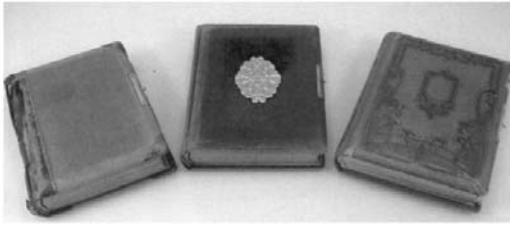
Fudeko és Ryoichi (1916)

az oktatási törvény megváltoztatása, hogy a fogyatékosok is megfelelő esélyeket és oktatást kapjanak. A Takinogawa Intézet az értelmileg akadályozottak iskolai oktatása és intézeti nevelése mellett egyféle gyermekvédelmi központtá és kutatólaboratórium-má is vált az Ishii házaspár munkássága alatt. Az akkori intézet épülete már nem volt elég nagy, ezért 1906-ban új helyre, Nishisugamo-mura településre költöztek, ami Tokió Koshinzuka területén van. Itt Fudeko feladata volt az új munkatársak kiképzése, oktatási program létrehozása és a szegény, de dolgozni akaró környékbeli nők dadává és óvónővé képzése. Tanított angolt, történelmet és gyermekpedagógiai tárgyakat is. 1918-ban a Fővárosi Gyermekvédelmi és Tanácsadó Hivatal (Tokyo Metropolitan Child Guidance Committee) bizottsága felkérte Ishii Ryoichit, hogy legyen tanácsadó tagja a bizottságnak.

Három évvel később, 1921-ben hivatalosan is kinevezték a Takinogawa Intézetet Fővárosi Gyermekvédelmi Tanácsadó Központtá (Tokyo Metropolitan Child Guidance Center). Vizsgálatokat végeztek, statisztikai adatokat elemeztek és jelentéseket írtak, amelyeket azután a felsőbb vezetési osztályoknak küldtek, mind az Egészségügyi, mind pedig az Oktatásügyi Minisztériumba. A következő 15-16 év alatt (Ishii Ryoichi 1937-ben bekövetkezett haláláig) több mint 7000 gyereket vizsgáltak meg és adtak nevelési tanácsokat, vagyis a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság szerepkörét is ellátó egyféle „gyógypedagógiai szolgáltató központtá” alakultak.

1920-ban, amikor Fudeko 59 éves volt, tisztázatlan körülmények miatt az intézet felgyulladt és hat bentlakó gyerek vesztette életét a lángokban. Ez nagyon megviselte Fudekot, aki a gyerekek mentése közben ő maga is sérüléseket szenvedett a lábán. Sok oktatási okirat, statisztikai adatok, egyéni fejlesztési jegyzőkönyvek, vizsgálati anyagok és 3000 nehezen összegyűjtött európai és amerikai gyógypedagógiai könyv is megsemmisült a tűzben. A gyógypedagógia-történet ilyen mértékű vesztesége kihatott a későbbi szakmai fejlődésre is a japán gyógypedagógiában.

Fudeko féltve őrzött fényképgyűjteménye azonban megmenekült. Még kuriózumnak számított a fényképezkedés, amikor ő már gyűjteni kezdte a család, barátok és ismerősök képeit. Európai és amerikai útjairól is mindig képekkel tért vissza. A képeknek az akkor még üzletben nem árult, hanem csak külön megrendelésre elkészített albumuk és ezeknek fémdobozuk is volt. Így az albumon rendezett képeket a fémdoboz megóvta a tűztől. A képek feldolgozása és rendszerezése még ma is folyik a Takinogawa Intézet mellett működő helytörténeti múzeum segítségével és vezetésével.

*Fudeko 3 fényképalbuma ma
(Piros, Kék és Tea-zöld)*

Fudeko Kék-albuma nyitva

A Fudeko-hagyaték egyik vezető kutatója a jelen történeti tanulmány második szerzője. Emiatt van lehetőségünk arra, hogy az eredeti, 1800-as évek végén készült képek digitalizált változatával teljesíthetjük ki a jelen munkát.

A tűzvész után Ishii Ryoichi úgy gondolta, be kell zárnia az intézetet, azonban sok pártfogójuk – közöttük Taisho-császárnő is – személyes és anyagi támogatásáról biztosította az Ishii házaspárt és a Takinogawa Intézetet. Az adományokból alapítványt hoztak létre, amely alapítványt a japán kormány adómentesnek fogadott el. Ilyen támogatásokkal az intézet tovább tudta folytatni gyógypedagógiai tevékenységét. Az alapítvány kuratóriumi elnöke a következő tíz évben báró Shibusawa Eichi lánya, Utako lett, aki annak idején Fudeko osztálytársa volt a Tokiói Lányiskolában (Tokyo Jogakko). 1923-ban, a „Nagy Kanto Földrengés” idején az intézet épülete csak kisebb károkat szenvedett, így gondok nélkül folytathatták a fejlesztő és oktató munkát. Ekkor sok lánydiákot fogadtak be Ishii Ryoichi régi iskolájából, a Rikkyo Keresztény Lányiskolából (Rikkyo Jogakko), amely súlyos károkat szenvedett a földrengés alatt. Az intézetbe egy évre ideiglenesen befogadott diákok segítettek a napi munkában és ezáltal egyféle gyógypedagógus-növendékké váltak. Közülük többen is rendszeresen visszajártak önkéntes segítőként a következő években is, ezzel egyféle alapot teremtve az értelmi akadályozottak segítésére irányuló szociális munkának.

Az alapítvány praktikus képzést akart biztosítani a neveltek számára, ezért olyan területet kerestek az intézetnek, ahol nagyobb lehetőség van a kertészkedésre és

A Takinogawa Intézet területe (Kunitachi, Yabo-kerület) és főépülete (1930 körül)

a földművelési munkák tanítására. Így a munkafolyamatok tanulása mellett az iskola számára természetnek saját zöldséget, gyümölcsöt és virágokat. Ennek nem csak anyagi jelentősége de az önellátás fontosságát hangsúlyozó oktatási program bizonyítására is használhatta az intézet az éves alapítványi beszámolóban. Ezért az intézet 1925-ben (a választójog kiterjesztésének éve Japánban) ismét elköltözött, most a Tokió prefektúra területén található Yaho faluba (Yaho-mura, amely ma Yaho kerület Kunitachi városban), ami a mai napig az intézet székhelye. A intézet teljes területe 8000 tsubo (megközelítőleg 26400 m²), itt egy olyan jellegű komplexumot akartak létrehozni, amely az amerikai Elwyn Intézetet veszi modellként.

A költözés és az új infrastruktúra megteremtése azonban nagyon sokba került, emiatt az Ishii házaspár kölcsönt is fel kellett, hogy vegyen a folytatáshoz. Fudeko adománygyűjtő körútra utazott és felhasználta minden helyi és külföldi, világi és vallási ismerettségét, hogy a céljaiknak megfelelő anyagi támogatást gyűjtsön össze. 1928-ban megalapította a Takinogawa Intézetet Támogató Egyesületet 20 alapítótaggal. Sajnos az új intézet létrehozása időben egybeesett a japán gyarmatosítási törekvésekkel ami egyáltalán nem kedvezett a fogyatékosok helyzetének javításának és a szociális integráció elismertetésének. Hetvenegy éves korában (1932) Fudeko agyvérzést szenvedett, emiatt fél oldala megbénult, és egy időre tolószékre kényszerült. A betegágyban fekvő Fudeko azt nyilatkozta, hogy ő egész életében úgy érezte és gondolta, hogy a „kemény tél után mindig eljön a melengető tavasz”, vagyis akármennyire is nehéz egy adott időszak, ha hiszel a jobb jövőben, akkor előbb vagy utóbb javulni fog a helyzet. Majd hozzátette, hogy „de hányszor kell ezt a változást nekem még megélni?” (Tsumagari 2001).

Munkájuk elismerését mutatja az, hogy 1935-ben Ishii Ryoichit választják a Japán Egyesület az Értelmileg Akadályozott Személyek Fejlesztéséért (Nihon Seishin Hakujyakusha Aigo Kyokai) első elnökének. A következő évben Ryoichi betölti a 70. életévét és decemberben az intézet is 45 éves lesz (1936). Egy év múlva azonban meghal (1937), és az akkor már 76 éves Fudeko veszi át az intézet teljes irányítását (Ichibangase, et al. 2004). A következő években elkezdődtek az újkori háborúk, 1937 júliusában a „hivatalos” japán-kínai háború, majd ezt követően Japán tovább folytatja a hadiipari fejlesztéseket és a nagyobb háborúra való készülődést, mind hadászati és

gazdasági, mind pedig politikai oldalon. 1941. december 7-én Pearl Harbor megtámadásával Japán is belép a második világháborús nemzetek sorába (Gordon 2003). Mindezek következményeként egyre kisebb lett a támogatni akaró, illetve támogatni tudó személyek köre. Egyre inkább önellátásra szorult az intézet és lakói. Fudeko családtagjai is sokat segítettek, főként sógora, Watanabe Migiwa és unokaöccse, Seki Shigehiro, akik egy ideig az Intézet igazgatói szerepét is ellátták, hogy ezzel is segítsék az idősödő nőt. 1942-ben Fudeko megírta utazásai történetét, amelyet naplóbejegyzései alapján rendezett

Ryoichi és Fudeko (1930)

kötetbe, címe: „Régi Utazásaim Naplója” (Suginishihi no ryoko nikki). Két évvel később, 1944-ben érte a halál. Utolsó éveiben az őt segítő és ápoló Akao Haru, aki az intézet nővére és tanára is volt egyben, azt írta későbbi megemlékezéseiben, hogy az Ishii házaspárnak ugyan nem született közös gyermeke, de Fudekot szinte mindenki az anyjaként tekintette és mind a növendékek, mind pedig a fiatalabb munkatársak úgy szólították, hogy „édesanya” (Ichibangase, et al. 2004). Amikor Fudeko betegen feküdt, akkor is az intézet ápolói őrizték és vigasztalták utolsó perceiben. A testi gyengeség ellenére azonban ő még mindig azt hajtogatta nekik, hogy ő ennél sokkal többet szeretett volna velük és értük tenni, de sajnos ennél többre már nincs ereje.

Ishii Fudeko hagyatéka és üzenete a mai kornak, hogy vigyázni, védeni, oktatni és nevelni kell azokat is, akik önmagukban gyengék, de tanulni és tapasztalni akarnak (ezen az akkori nők helyzetére hivatkozik). Továbbá azokat is, akik mérhetetlenül szegények és ezért önerejükből nem lennének képesek iskolába járni. Végül, de nem utolsósorban a fogyatékossgal született embereket, akik megfelelő támogatás mellett igenis képesek egy jól szervezett közösségben önmagukat adni, a saját arcukat megmutatni és közös célokat megvalósítani (lásd támogatott önellátás, csoportos lakóotthon stb.) úgy, ahogy ők a Takinogawa Intézetben ezt meg is mutatták a japán társadalomnak. A japán nőknek példát mutatott, hogy aki nőként önállóvá akar válni, annak erre lehetősége van, ha hajlandó ezért küzdeni, felelősséget vállalni és tanulni. Felismerte, hogy a tudás az egyik legfontosabb eszköz az önmegvalósításhoz és más jellegű céljaink eléréséhez is. Azt is megmutatta, hogy ehhez önmagunk nem vagyunk elegek, hanem társak és barátok támogatására és szeretetére van szükség, továbbá hinni kell és a hit ereje (legyen az bármilyen hit vagy vallás) táplálni fogja az emberi/lelki energiát, ami a változások, sikerek és kudarcok feldolgozásához szükséges. Mindezekre minden emberi lénynek szüksége és joga van, faji, nemzeti, rangbéli, anyagi, értelmi és nemi hovatartozás nélkül.

Ishii Ryoichi és Fudeko története, példája máig nagy hatással van az emberekre. Ezt mutatják a 2000 után írt tanulmányok és könyvek, amelyek az ő munkásságukat elemzik és foglalják össze. Magyarországon 2009. március 10-én az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán tartott rendhagyó gyógypedagógia-történeti előadást a jelen tanulmány két szerzője. 2006 decemberében Fudeko életét egy dokumentumfilmben mutatta be a Japán Nemzeti Televízió (NHK), főműsoridőben. Továbbá két játékfilm is készült az életéről és a Takinogawa Intézetéről.

Az egyik játékfilmet nemzetközi filmszemléken is bemutatták, többek között Los Angelesben és Londonban, így annak angol feliratos változata is elkészült (*Fudeko & the Angel's Piano*). A Takinogawa Intézet a mai napig működik mint iskola, szociális védőmunkahely és mint jóléti kutatóintézmény, amely az akadályozottsággal élő emberek életminőségét és szociális integrációját kívánja javítani és segíteni.

A Takinogawa Intézet mai térképe

*Fudeko „angyali” zongorája
(ez a legrégebbi Japánban készített zongora, J.C. Doerinc, Yokohama, 1885)*

*Film cím: Fudeko & the Angel's Piano
(Fudeko: Sono Ai – Tenshi no Piano)
Rendező: Mrs. Hisako Yamada
Főszereplő: Takako Tokiwa
Szaktanácsadó: Kawao Toyoshi
Bemutató dátuma: 2007 . január 20.
Időtartam: 119 perc*

Hivatkozott irodalom:

- BÄLZ, E. VON (1974): Awakening Japan – the diary of a German doctor (C. Paul & E. Paul, Trans.): Indiana University Press.
- BACON, A. M. (2007): Japanese Girls and Women: Kessinger Publishing.
- BURSTYN, J. N. (1980): Victorian Education and the Ideal of Womanhood. New Jersey: Burnes & Noble Books.
- GORDON, A. (2003): A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present: Oxford University Press.
- ICHIBANGASE, Y., TSUMAGARI, Y., & KAWAO, T. (Eds.). (2004): Mumyo no Hito Ishii Fudeko (Ishii Fudeko the unknown person – The life story of a woman in the history of “modern time” in Japan). Tokyo: Domesu Shuppan.
- JANSEN, M. B., & ROZMAN, G. (Eds.). (1986): Japan in transition, from Tokugawa to Meiji: Princeton University Press.
- KAWAO, T. (1993): Ishii Ryoichi Fudeko Fusai no Shogai to Shiso (Az Ishii házaspár élete és gondolatai). Shakai Jigyo-shi Kenkyu, 21. 1–19.
- KAWAO, T. (2000): Ishii Fudeko. Tokyo: St Mark Church (Japan).
- ODA, H. (2009): Japanese Law (3 ed.): Oxford University Press, USA.
- OTAKI, A. (1972): Meijiki no Kirisutokyo shugi Jogakko ni kansuru Ichi Kosatu (The concept of women mission schools in the Meiji period). Kyoikugaku Zasshi, 6. 52–54.
- TOKUNAGA, Y. (2005): Support for persons with developmental disabilities in Japan. Yokosuka: National Institute of Special Education.
- TOTMAN, C. (2006): Japán Története (C. Antóni, Trans.). Budapest: Osiris Kiadó.
- TSUMAGARI, Y. (2001): Ishii Fudeko (Fukushi ni Ikiru No.49). Tokyo: Ozorasha.
- TSUMAGARI, Y. (2005): The Journal of the Association for the Women's Education in Japan and Fudeko Ishii. Junshin journal of human studies, 11. 25–31.

- VARRÓK, I. (2004): A Japán oktatás történelmi, társadalmi és filozófiai háttere 2. melléklet. Iskolakultúra, XIV. évf.(1). 91–96 o.
- WATANABE, F. (1897): Omoi Izuru Mama (As I Remember). Dai Nihon Fujin Kyoiku-kai Zasshi (Journal of the Association of Women's Education in Japan), 99. 32–40.
- WATANABE, F. (1898): Furorensu Naichingeru to Sekijui Jigyo (Florence Nightingale and the Red Cross). Dai Nihon Fujin Kyoiku-kai Zasshi (Journal of the Association of Women's Education in Japan), 102. 47–55.
- WHITNEY, C. (1976): Clara no Meiji Nikki (Clara's Diary in Meiji Era) (Vol. 1-2). Tokyo: Kodansha.
-

Az **ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar** a közoktatásban, az egészségügy különböző területein és a szociális szférában dolgozó szakemberek széles köre számára kínál igényes választékot **szakirányú továbbképzései és tanfolyami képzései** keretében.

A képzésekről bővebb tájékoztatás a **www.magye-1972.hu** MAGYE honlapon, a **www.barczi.hu** honlapon Továbbképzés címszó alatt illetve a **www.gyogyped szemle.hu** honlapon található. Érdeklődni lehet a 358-5557 telefonszámon, és információ kérhető a **tovabbkepzo@barczi.elte.hu** e-mail címen.